

Πρόλογος

Στόχος του βιβλίου αυτού είναι να βοηθήσει τους μαθητές στη μελέτη τους και στην προσπάθειά τους να προετοιμαστούν όσο το δυνατόν καλύτερα για τις πανελλαδικές εξετάσεις. Φιλοδοξία του επίσης είναι να προσφέρει και στο διδάσκοντα κάθε βοήθεια στην οργάνωση του μαθήματος, αφού του δίνει τη δυνατότητα να βρει σε κάθε κεφάλαιό του συγκεντρωμένη τη διδακτέα ύλη της γραμματικής και του συντακτικού, που στο σχολικό εγχειρίδιο είναι διασκορπισμένη σε όλα τα κεφάλαια – πολλά από αυτά, όμως, τουλάχιστον τα κείμενά τους, έχουν αφαιρεθεί από την ύλη των εξετάσεων.

Κάθε μάθημα του βιβλίου αποτελείται από τα ακόλουθα μέρη:

- **Λατινικές φράσεις και ρητά**, όπου αναφέρονται συνήθεις λατινικές φράσεις, αποφθέγματα μεγάλων συγγραφέων κ.λπ. που συχνά χρησιμοποιούνται στη λόγια, φυσικά, γλώσσα. Στις φράσεις αυτές υπάρχει μία τουλάχιστον λέξη που συναντούμε και στο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου.
- **Κείμενο** του σχολικού εγχειριδίου.
- **Κείμενο με βάση τη συντακτική σειρά των λέξεων και κατά λέξη μετάφραση** του κειμένου στη νέα ελληνική.
- **Λεξιλόγιο**, όπου παρουσιάζονται όλες οι νέες λέξεις της ενότητας με τις απαιτούμενες πληροφορίες για τη γραμματική τους αναγνώριση. Επίσης αναφέρονται εδώ και λέξεις από την ελληνική, αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα που είτε προέρχονται από τη λατινική λέξη (άμεσα ή έμμεσα) είτε παρουσιάζουν ομοιότητες λόγω της κοινής ινδοευρωπαϊκής καταγωγής των γλωσσών αυτών.
- **Συντακτική ανάλυση** του κειμένου.
- **Απαντήσεις των ασκήσεων του σχολικού βιβλίου.**
- **NOTA BENE**, όπου επισημαίνονται στοιχεία του κειμένου στα οποία πρέπει ο μαθητής να δώσει ιδιαίτερη προσοχή από γραμματικής ή συντακτικής άποψης.
- **Γραμματική και συντακτικό** κάθε μαθήματος.
- **Ασκήσεις**, όπου περιλαμβάνονται ασκήσεις γραμματικής, συντακτικού και λεξιλογίου που βοηθούν στην εμπέδωση της νέας ύλης αλλά και στην επανάληψη γραμματικών και συντακτικών φαινομένων προηγούμενων μαθημάτων.
- **Ασκήσεις για προχωρημένους**, όπου περιλαμβάνονται ασκήσεις γραμματικές και συντακτικές που βασίζονται στο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου, οι απαντήσεις τους όμως απαιτούν γνώσεις τις οποίες ο μαθητής θα αποκτήσει σε μεταγενέστερα κεφάλαια.

Επιπρόσθετα, στο τελευταίο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνονται δύο **παραρτήματα**, από τα οποία:

- Το **Παράρτημα Α** περιέχει έναν **πίνακα όλων των ρημάτων** (με τους αρχικούς τους χρόνους) που συναντούμε στα εξεταζόμενα κείμενα με βάση τη συζυγία τους, ενώ παράλληλα διακρίνονται τα αποθετικά και ημιαποθετικά ρήματα, καθώς και τα ανώμαλα και ελλειπτικά.
- Το **Παράρτημα Β (Nota bene – για όλα τα κείμενα)**, όπου επισημαίνονται για κάθε κείμενο ξεχωριστά στοιχεία της γραμματικής και του συντακτικού, μετατροπές κ.λπ. που ο μαθητής πρέπει να γνωρίζει, ώστε να αντεπεξέρχεται με επιτυχία σε κάθε εξεταστική διαδικασία.

Χρήστος Απ. Ράμμος

Περιεχόμενα

Μάθημα III: Η περιπέτεια της Ανδρομέδας	7
Μάθημα V: Ένας «λάτρης» του Βιργιλίου	27
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα I-V</i>	41
Μάθημα VI: Οι νόμοι	43
Μάθημα VII: Ετοιμασίες για ξεχειμώνασμα	54
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα VI-X</i>	68
Μάθημα XI: Η Ρώμη και η Καρχηδόνα	70
Μάθημα XIII: Πώς η γνώση νίκησε τη δεισιδαιμονία	87
Μάθημα XIV: Ένα φοβερό όνειρο	99
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XI-XIV</i>	112
Μάθημα XV: Τα ήθη των Γερμανών	113
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XV-XIX</i>	122
Μάθημα XX: Πίσω από τις κουρτίνες ή Πώς ο Κλαύδιος έγινε αυτοκράτορας ...	124
Μάθημα XXI: Πώς πήρε το όνομά του το Pisaurum	139
Μάθημα XXIV: Το πάθημα ενός ψεύτη	151
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XX-XXIV</i>	164
Μάθημα XXV: Πώς ένα σύκο στάθηκε αφορμή να καταστραφεί η Καρχηδόνα ..	166
Μάθημα XXVII: Το πνεύμα ωριμάζει όπως οι καρποί	177
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XXV-XXVII</i>	191
Μάθημα XXIX: Ο Οκταβιανός, ο παπουτστής και το κοράκι	193
Μάθημα XXXI: Η γενναιότητα δε βγαίνει πάντα σε καλό	207
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XXIX-XXXI</i>	220
Μάθημα XXXIV: Ο Σκιπίωνας ο Αφρικανός και οι λήσταρχοι	223
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XXXII-XXXIV</i>	238
Μάθημα XXXVI: Μια απόπειρα δωροδοκίας	239
Μάθημα XXXVIII: Η μοίρα της Καικιλίας	253
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XXXV-XXXVIII</i>	264
Μάθημα XLII: Ο Κικέρωνας και η συνωμοσία του Κατιλίνα	267
Μάθημα XLIII: Η οργή της μάνας	280
Μάθημα XLIV: Η ζωή των τυράννων	292
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XXXIX-XLIV</i>	304
Μάθημα XLV: Μια επιστολή στα ελληνικά αναπτρώνει το ηθικό των πολιορκημένων	307
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις σχολικού βιβλίου – Μαθήματα XLV-L</i>	319
Παράρτημα Α	321
Παράρτημα Β	329
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	343

Η περιπέτεια της Ανδρομέδας

Κείμενο

Cepheus et Cassiope Andromedam filiam habent. Cassiope, superba forma sua, cum Nymphis se comparat. Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam, quae incolis nocet. Oraculum incolis respondet: «regia hostia deo placet!» Tum Cepheus Andromedam ad scopulum adligat; belua ad Andromedam se movet. Repente Perseus calceis pennatis advolat; puellam videt et stupet forma puellae. Perseus hasta beluam delet et Andromedam liberat. Cepheus, Cassiope et incolae Aethiopiae valde gaudent.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕ ΒΑΣΗ

ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Cepheus et Cassiope habent Andromedam filiam. Cassiope, superba forma sua, comparat se cum Nymphis. Neptunus iratus urget ad oram Aethiopiae beluam marinam, quae nocet incolis. Oraculum respondet incolis: «regia hostia placet deo!». Tum Cepheus adligat Andromedam ad scopulum; belua movet se ad Andromedam. Perseus advolat calceis pennatis repente; videt puellam et stupet forma puellae. Perseus delet beluam hasta et liberat Andromedam. Cepheus, Cassiope et incolae Aethiopiae gaudent valde.

ΚΑΤΑ ΛΕΞΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Κηφέας και η Κασσιόπη έχουν την Ανδρομέδα κόρη. Η Κασσιόπη, περήφανη για την ομορφιά της, συγκρίνει τον εαυτό της με τις Νύμφες. Ο Ποσειδώνας οργισμένος στέλνει στην ακτή της Αιθιοπίας ένα θαλασσίνο θηρίο, που βλάπτει τους κατοίκους. Το μαντείο απαντά στους κατοίκους: «Βασιλικό σφάγιο αρέσει στο θεό». Τότε ο Κηφέας δίνει την Ανδρομέδα σε βράχο· το θηρίο κινείται προς την Ανδρομέδα. Ο Περσέας φθάνει πετώντας με τα φτερωτά σανδάλια ξαφνικά· βλέπει την κόρη και θαμπώνεται από την ομορφιά της κόρης. Ο Περσέας εξοντώνει το θηρίο με το δόρυ και απελευθερώνει την Ανδρομέδα. Ο Κηφέας, η Κασσιόπη και οι κάτοικοι της Αιθιοπίας χαίρονται πάρα πολύ.

Μετάφραση

Ο Κηφέας και η Κασσιόπη έχουν κόρη την Ανδρομέδα. Η Κασσιόπη, περήφανη για την ομορφιά της, συγκρίνει τον εαυτό της με τις Νύμφες. Ο Ποσειδώνας οργισμένος στέλνει στην ακτή της Αιθιοπίας ένα θαλασσίνο θηρίο, που βλάπτει τους κατοίκους. Το μαντείο απαντά στους κατοίκους: «Στο θεό αρέσει βασιλικό σφάγιο». Τότε ο Κηφέας δίνει την Ανδρομέδα σε ένα βράχο· το θηρίο κινείται προς την Ανδρομέδα. Ξαφνικά φθάνει πετώντας με τα φτερωτά σανδάλια ο Περσέας· βλέπει την κόρη και θαμπώνεται από την ομορφιά της κόρης. Ο Περσέας εξοντώνει το θηρίο με το δόρυ και απελευθερώνει την Ανδρομέδα. Ο Κηφέας, η Κασσιόπη και οι κάτοικοι της Αιθιοπίας χαίρονται πάρα πολύ.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

- Cepheus -i** = (κύριο όνομα αρσ. β') Κηφέας
Cassiope -es = (κύριο όνομα θηλ. α') Κασσιόπη
Andromeda -ae = (κύριο όνομα θηλ. α') Ανδρομέδα
habeo, habui, habitum, habere = (2) έχω [ΑΓΓΛ. *have* = έχω ΓΑΛΛ. *avoir* = έχω ΓΕΡΜ. *haben* = έχω]
superbus -a -um = (επίθ. β') περήφανος [ΑΓΓΛ. *superb* = υπέροχος, έξοχος ΓΑΛΛ. *superbe* = υπέροχος, έξοχος ΓΕΡΜ. *superb* ή *superb* = υπέροχος, έξοχος]
forma -ae = (ουσ. θηλ. α') μορφή, ομορφιά [ΕΛΛ. *φόρμα* ΑΓΓΛ. *form* = μορφή, σχήμα ΓΑΛΛ. *forme* = μορφή, σχήμα ΓΕΡΜ. *e Form* = μορφή, σχήμα *formal* = τυπικός]
suus -a -um = (κτητική αντων. γ' προσ. για έναν κτήτορα) δικός του [ΓΑΛΛ. *son, sa* = δικός του ΓΕΡΜ. *sein* = δικός του]
comparo, -avi, -atum, -are = (1) [ΑΓΓΛ. *compare* = συγκρίνω *comparison* = σύγκριση ΓΑΛΛ. *comparer* = συγκρίνω *comparaison* = σύγκριση ΓΕΡΜ. *Komparation* = σύγκριση (επιθέτων)]
Nympha -ae = (κύριο όνομα θηλ. α') Νύμφη
Neptunus -i = (κύριο όνομα αρσ. β') Ποσειδώνας
iratus -a -um = (μετοχή ως επίθ. β') οργισμένος, θυμωμένος [ΑΓΓΛ. *irate* = οργισμένος ΓΑΛΛ. *irascible* = οξύθυμος]
irascor, iratus sum, irasci = (αποθετικό 3) οργίζομαι
ora -ae = (ουσ. θηλ. α') ακτή
Aethiopia -ae = (κύριο όνομα θηλ. α') Αιθιοπία
urgeo, ursi, urgere = (2) σπρώχνω, ωθώ, στέλνω [ΑΓΓΛ. *urge* = ωθώ, βιάζω, *urgent* = επείγων, αναγκαίος ΓΑΛΛ. *urgent, e* = επείγων, αναγκαίος *urgence* = ανάγκη ΓΕΡΜ. *urgent* = επείγων, αναγκαίος *e Urgenz* = η επείγουσα ανάγκη]
belua -ae = (ουσ. θηλ. α') κήτος
marinus -a -um = (επίθ. β') θαλάσσιος [ΕΛΛ. *μαρίνα* ΑΓΓΛ. *marine* = ναυτικός, πεζο-ναύτης ΓΑΛΛ. *marin* = ναύτης *marine* = ναυτικό ΓΕΡΜ. *e Marine* = το ναυτικό]
qui, quae, quod = (αναφορική αντων.) ο οποίος, η οποία, το οποίο [ΑΓΓΛ. *quid pro quo* = αντάλλαγμα *quodlibet* = σαρκασμός ΓΑΛΛ. *qui* = ο οποίος, η οποία, το οποίο ΓΕΡΜ. *s Quodlibet* = σύγχυση, εύθυμη ανάμιξη]
noceo, nocui, nocitum, nocere (+ δοτ.) = (2) βλάπτω, αφανίζω [ΑΓΓΛ. *nocuous* = επιβλαβής ΓΑΛΛ. *nuire* = βλάπτω *nocif, ive* = βλαπτικός]
oraculum -i = (ουσ. ουδ. β') μαντείο [ΑΓΓΛ. *oracle* = μαντείο, χρησμός *oracular* = μαντικός / διαφορούμενος ΓΑΛΛ. *oracle* = μαντείο, χρησμός ΓΕΡΜ. *s Orakel* = μαντείο, χρησμός *orakeln* = χρησιμοδοτώ, μιλώ διαφορούμενα και σκοτεινά]
respondeo, -spondi, -sponsum, -spondere (+ δοτ.) = (2) απαντώ [ΑΓΓΛ. *respond* = απαντώ, *response* = απάντηση ΓΑΛΛ. *répondre* = απαντώ *réponse* = απάντηση ΓΕΡΜ. *respondieren* = απαντώ]
regius -a -um = (επίθ. β') βασιλικός [ΑΓΓΛ. *reign* = βασιλεία ΓΑΛΛ. *reine* = βασίλισσα ΓΕΡΜ. *Regina coeli* = η βασίλισσα των ουρανών, η Παναγία]
hostia -ae = (ουσ. θηλ. α') σφάγιο για θυσία [ΑΓΓΛ. *host* = άρτος θείας μετάληψης]

- ΓΑΛΛ. hostie* = άρτος θείας μετάληψης *ΓΕΡΜ. e Hostie* = άρτος θείας μετάληψης]
- deus -i** = (ουσ. αρσ. β΄) [*ΑΓΓΛ. deity* = το θείον, η θεότητα *ΓΑΛΛ. dieu* = θεός *ΓΕΡΜ. r Deismus* = ντεϊσμός]
- placeo, placui, placitum, placere (+ δοτ.)** = (2) αρέσω [*ΑΓΓΛ. please* = αρέσω, ευχαριστώ *ΓΑΛΛ. plaisir* = αρέσω, ευχαριστώ *ΓΕΡΜ. s Plazet* = η άδεια]
- tum** = (επίρρ.) τότε
- scopulus -i** = (ουσ. αρσ. β΄) βράχος [*ΕΛΛ. σκόπελος*]
- adligo, -avi, -atum, -are** = (1) δένω (πάνω σε) [*ΑΓΓΛ. alligation* = μείζη *ΓΑΛΛ. allier* = ενώνω, αναμηνύω *ΓΕΡΜ. e Alligation* = μείζη *e Allianz* = συμμαχία]
- moveo, movi, motum, movere** = (2) κινώ [*ΕΛΛ. το μοτέρ, το μοτίβο* *ΑΓΓΛ. move* = κινώ, κινούμαι *motion* = κίνηση *ΓΑΛΛ. mouvoir* = κινώ *moteur* = μοτέρ *motif* = μοτίβο *ΓΕΡΜ. e Motion* = κίνηση *s Motiv* = το μοτίβο, το κίνητρο]
- repente** = (επίρρ.) ξαφνικά
- Perseus -i** = (κύριο όνομα αρσ. β΄) Περσέας
- calceus -i** = (ουσ. αρσ. β΄) υπόδημα [*ΕΛΛ. κάλτσα*]
- pennatus -a -um** = (επίθ. β΄) φτερωτός [*ΕΛΛ. πέν(ν)α* *ΑΓΓΛ. pennate* = φτερωτός *ΓΕΡΜ. s Pennal* = ανώτερο σχολείο *r Penäller* = μαθητής ανωτέρου σχολείου]
- advolo, -avi, -atum, -are** = (1) καταφθάνω, πλησιάζω πετώντας [*ΕΛΛ. βόλει* *ΑΓΓΛ. volatile* = πτητικός, άστατος *volley* = βόλει *ΓΑΛΛ. vol* = πτήση *volatil, e* = πτητικός]
- puella -ae** = (ουσ. θηλ. α΄) κορίτσι, κοπέλα [*ΑΓΓΛ. puerile* = παιδαριώδης *ΓΑΛΛ. puéril, e* = παιδαριώδης *ΓΕΡΜ. pueril* = παιδαριώδης *e Puerilität* = παιδική ηλικία]
- video, vidi, visum, videre** = (2) βλέπω [*ΕΛΛ. (Φιδεῖν, ιδέα, το βίντεο* *ΑΓΓΛ. videorecorder* = το βίντεο *vision* = όραση, όραμα *ΓΑΛΛ. voir* = βλέπω *vision* = όραση, όραμα *ΓΕΡΜ. s Videorecorder* = το βίντεο *e Vision* = όραμα *visionär* = ονειροπόλος]
- stupeo, stupui, stupere** = (2) θαμπώνομαι [*ΑΓΓΛ. stupid* = βλάκας, ηλίθιος *stupefy* = θαμπώνω *ΓΑΛΛ. stupide* = βλάκας, ηλίθιος *stupéfier* = εκπλήττω *ΓΕΡΜ. stupid* = βλάκας, ηλίθιος *e Stupidität* = η ηλιθιότητα *r Stupor* = ακινησία που οφείλεται σε μεγάλη έκπληξη]
- hasta -ae** = (ουσ. θηλ. α΄) δόρυ [*ΑΓΓΛ. hastate* = λογχοειδής]
- deleo, -evi, -etum, -ere** = (2) καταστρέφω, εξοντώνω [*ΑΓΓΛ. delete* = καταστρέφω, εξαλείφω *deletion* = καταστροφή, εξάλειψη *ΓΑΛΛ. délétaire* = καταστροφικός *ΓΕΡΜ. e Deleatur* = η διαγραφή]
- libero, -avi, -atum, -are** = (1) ελευθερώνω [*ΑΓΓΛ. liberate* = ελευθερώνω *liberation* = απελευθέρωση *ΓΑΛΛ. libérer* = ελευθερώνω *libération* = απελευθέρωση *ΓΕΡΜ. liberal* = φιλελεύθερος *r Liberalismus* = φιλελευθερισμός]
- valde** = (επίρρ.) πάρα πολύ [*ΑΓΓΛ. valid* = έγκυρος *ΓΑΛΛ. valide* = υγιής, έγκυρος *ΓΕΡΜ. e Validität* = εγκυρότητα]
- gaudeo, gavisus sum, gaudere** = (ημιαποθετικό 2) χαίρομαι [*ΓΕΡΜ. gaudieren* = φαιδρύνω, διασκεδάζω *s Gaudium* = χαρά, τέρψη]

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Cepheus et Cassiope Andromedam filiam habent = Κύρια πρόταση

habent = ρήμα / **Cepheus** και **Cassiope** = υποκείμενα / **Andromedam** = αντικείμενο / **filiam** = κατηγορούμενο του Andromedam

Cassiope, superba forma sua, cum Nymphis se comparat = Κύρια πρόταση

comparat = ρήμα / **Cassiope** = υποκείμενο / **se** = αντικείμενο (ευθεία αυτοπάθεια) / **cum Nymphis** = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός συνοδείας που δείχνει σύγκριση / **superba** = επιρρηματικό κατηγορούμενο ή κατηγορηματικός προσδιορισμός στο Cassiope / **forma** = επιρρηματικός προσδιορισμός, αφαιρετική της αιτίας από το superba / **sua** = επιθετικός προσδιορισμός στο forma

Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam = Κύρια πρόταση

urget = ρήμα / **Neptunus** = υποκείμενο / **beluam** = αντικείμενο / **marinam** = επιθετικός προσδιορισμός στο beluam / **ad oram** = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός στο urget ο οποίος δείχνει κατεύθυνση / **Aethiopiae** = γενική κτητική στο oram / **iratus** = αιτιολογική μετοχή (με υποκείμενο το Neptunus), προσδιορίζει το ρήμα

quae incolis nocet = Δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, προσδιοριστική στο beluam

nocet = ρήμα / **quae** = υποκείμενο / **incolis** = αντικείμενο

Oraculum incolis respondet = Κύρια πρόταση

respondet = ρήμα / **oraculum** = υποκείμενο / **incolis** = αντικείμενο

regia hostia deo placet = Κύρια πρόταση

placet = ρήμα / **hostia** = υποκείμενο / **regia** = επιθετικός προσδιορισμός στο hostia / **deo** = αντικείμενο

Tum Cepheus Andromedam ad scopulum adligat = Κύρια πρόταση

adligat = ρήμα / **Cepheus** = υποκείμενο / **Andromedam** = αντικείμενο / **ad scopulum** = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του τόπου στο adligat / **tum** = επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου στο adligat

belua ad Andromedam se movet = Κύρια πρόταση

movet = ρήμα / **belua** = υποκείμενο / **se** = αντικείμενο (ευθεία αυτοπάθεια) / **ad Andromedam** = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός που δείχνει κατεύθυνση

Repente Perseus calceis pennatis advolat = Κύρια πρόταση

advolat = ρήμα / **Perseus** = υποκείμενο / **repente** = επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο advolat / **calceis** = επιρρηματικός προσδιορισμός, αφαιρετική οργανική του μέσου στο advolat / **pennatis** = επιθετικός προσδιορισμός στο calceis

puellam videt = Κύρια πρόταση

videt = ρήμα / **Perseus** = (εννοούμενο) υποκείμενο / **puellam** = αντικείμενο

et stupet forma puellae = Κύρια πρόταση (συμπλεκτική σύνδεση)

stupet = ρήμα / **Perseus** = (εννοούμενο) υποκείμενο / **forma** = αφαιρετική της αιτίας από το stupet / **puellae** = γενική κτητική στο forma

Perseus hasta beluam delet = Κύρια πρόταση

delet = ρήμα / **Perseus** = υποκείμενο / **beluam** = αντικείμενο / **hasta** = επιρρηματικός προσδιορισμός, αφαιρετική του οργάνου στο delet

et Andromedam liberat = Κύρια πρόταση (συμπλεκτική σύνδεση)

liberat = ρήμα / **Perseus** = (εννοούμενο) υποκείμενο / **Andromedam** = αντικείμενο

Cepheus, Cassiope et incolae Aethiopiae valde gaudent = Κύρια πρόταση

gaudent = ρήμα / **Cepheus, Cassiope, incolae** = υποκείμενα / **Aethiopiae** = γενική κτητική από το incolae / **valde** = επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού στο gaudent

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

I. Να συμπληρωθούν και να τονιστούν οι σωστοί τύποι της οριστικής του ενεστώτα:

Nos filiam habé**mus**¹.

Vos puellam vidé**tis**.

Tu beluam hasta dé**les**.

Deis hostiae plá**cent**.

Tu Andromedam ví**des**.

Beluae incolis nó**cent**.

Ego forma puellae stú**peo**.

Ille valde gáu**det**.

Nos scopulum vidé**mus**.

Vos filiam habé**tis**.

II. Να συμπληρωθούν οι σωστοί τύποι των ουσιαστικών και επιθέτων:

Nymphae Cassiopen non amant. Belua Neptuni incolis nocet. Incolae barbari sunt. Deo regiam hostiam dant. Perseus calceos pennatos habet.

III. Να τονιστούν τα ονόματα:

Cépheus, Cassío^{pe}, Andró^{meda}, Pé^{rs}eus, Aethiό^{pi}a

IV. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των τύπων:

ad oram = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός (στο urget) που δείχνει κατεύθυνση

puellae = γενική κτητική στο forma

hasta = επιρρηματικός προσδιορισμός (στο delet), αφαιρετική του οργάνου

V. Να μεταφραστεί στα λατινικά η πρόταση: Ο Περσέας καταφθάνει πετώντας στην Αιθιοπία και απελευθερώνει την κόρη του Κηφέα.

Perseus in Aethiopiam advolat et filiam Cephei / Cepheos liberat.

NOTA BENE – ΠΡΟΣΕΧΕ!

Το ρήμα **gaudeo, gavisus sum, gaudere** είναι **ημιαποθετικό**, δηλαδή σχηματίζει άλλους χρόνους κατά την ενεργητική φωνή και άλλους κατά τη μέση / παθητική.

1. **Προσοχή:** Στα λατινικά δεν σημειώνουμε ούτε τόνο, ούτε ένδειξη μακράς ή βραχείας συλλαβής. Όπου υπάρχει ένδειξη τόνου σημειώνεται απλώς για τη διευκόλυνση του αρχάριου στη λατινική γλώσσα μαθητή.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ Ι-ΙΙΙ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ

ΦΩΝΗΕΝΤΑ	ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ	ΣΥΜΦΩΝΑ				
		ΑΦΩΝΑ	ΥΓΡΑ	ΡΙΝΙΚΑ	ΣΥΡΙΣΤΙΚΑ	ΔΙΠΛΑ
a	ae	c g q (ch)	l	m	i ²	x
e	au	b p (ph)	r	n	f	z
i	eu	d t (th)			s	
o	oe				v	
u	(ei)					
y	(ui)					

ΠΡΟΣΟΧΗ: Το σύμπλεγμα **qu** θεωρείται ως ένα σύμφωνο (προφορά κβ), ενώ το σύμπλεγμα **gu** θεωρείται ως ένα σύμφωνο (προφορά γκβ) μόνο αν προηγείται **n**, π.χ. lingua.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ

- Κάθε λέξη της λατινικής χωρίζεται σε τόσες συλλαβές όσα είναι τα φωνήεντα ή οι δίφθογγοί της, π.χ. ge-li-da.
- Το **σύμφωνο μεταξύ των φωνηέντων** συλλαβίζεται με την επόμενη συλλαβή, π.χ. que-re-la-rum. Το ημίφωνο **i** ανάμεσα σε φωνήεντα ή δίφθογγους συλλαβίζεται και με τις δύο συλλαβές, π.χ. mai-ia (maia).
- Το τελευταίο από **δύο ή περισσότερα όμοια ή και ανόμοια σύμφωνα** συλλαβίζεται με την επόμενη συλλαβή, π.χ. e-pis-tu-la, lin-gua, an-ti-quus.
ΕΞΑΙΡΕΣΗ 1: Το σύμπλεγμα ΑΦΩΝΟ + ΥΓΡΟ δεν χωρίζεται και συλλαβίζεται με την επόμενη συλλαβή, π.χ. ae-gre, con-tra.
ΕΞΑΙΡΕΣΗ 2: Όταν έχουμε σύμπλεγμα τεσσάρων συμφώνων και το πρώτο είναι υγρό ή έρρινο, τότε μόνο το πρώτο σύμφωνο συλλαβίζεται με την προηγούμενη συλλαβή, π.χ. mon-strum.
- Οι **σύνθετες λέξεις** χωρίζονται στα συνθετικά μέρη τους, αν κατά τη σύνθεση δεν έχει γίνει έκθλιψη ή δεν έχει χαθεί κάποιο γράμμα του πρώτου συνθετικού, π.χ. ad-es-se (ad + esse), όμως pae-nin-su-la (paenē + insula).

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

- Στα λατινικά ποτέ δεν τονίζεται η λήγουσα δισύλλαβων ή υπερδισύλλαβων λέξεων. **ΕΞΑΙΡΕΣΗ:** Είναι δυνατό μια λέξη να τονίζεται στη λήγουσα, αν έχει αποκοπεί από τη λέξη αυτή το τελικό φωνήεν, π.χ. edūc, διότι ο αρχικός τύπος ήταν *educē.
- Οι δισύλλαβες λέξεις τονίζονται στην παραλήγουσα, π.χ. sūmus, ístis.

2. Προφέρεται ως ημίφωνο μεταξύ φωνηέντων / δίφθογγων ή στην αρχή της λέξης, αν ακολουθεί φωνήεν / δίφθογγος.

3. Οι υπερδισύλλαβες λέξεις τονίζονται στην παραλήγουσα, αν αυτή είναι μακρόχρονη. Αν η παραλήγουσα είναι βραχύχρονη, τότε τονίζεται η προπαραλήγουσα, π.χ. *rōpulus*.
5. Αν μια λέξη ενωθεί με τις άτονες λέξεις **-que** (= και), **-ve** (= ή), **-ne** (= ερωτηματικό μόριο), τότε η λέξη τονίζεται στην παραλήγουσα, αν δεν αλλάξει η σημασία της, π.χ. *ita* (= έτσι) + *que* = *itáque* (= και έτσι). Αν όμως από τη σύνθεση προκύψει μια λέξη με νέα σημασία, τότε η λέξη θα τονισθεί στην παραλήγουσα μόνο αν αυτή είναι μακρόχρονη, διαφορετικά θα τονισθεί στην προπαραλήγουσα, π.χ. *itaque* (= γι' αυτό).

Πότε μια συλλαβή είναι μακρόχρονη ή βραχύχρονη;

- Μια συλλαβή είναι μακρόχρονη, αν είναι **φύσει ή θέσει μακρόχρονη**. Φύσει μακρόχρονη είναι αν έχει φωνήεν μακρόχρονο ή δίφθογγο, π.χ. *āpŭtŏra*³. Θέσει μακρόχρονη είναι μια συλλαβή αν μετά το (βραχύχρονο) φωνήεν της ακολουθούν δύο ή περισσότερα σύμφωνα, όχι όμως ΑΦΩΝΟ + ΥΓΡΟ, π.χ. *procēlla*, όμως *arbitror*.
- Φωνήεν προ φωνήεντος είναι βραχύχρονο, π.χ. *vidĕo*, *audĭo*, *Gallĭa*.
- Αν μια λέξη προέρχεται από την αρχαία ελληνική, τότε τα φωνήεντά της διατηρούν την ποσότητα που είχαν και στην ελληνική, π.χ. *theātrŭm*, διότι και στην ελληνική *θέατρον*.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Κατηγορίες ουσιαστικών

Όπως και στα αρχαία ελληνικά, τα ουσιαστικά (*substantiva*) διαιρούνται σε:

- **αφηρημένα (abstracta)**, δηλαδή ουσιαστικά που δείχνουν πράξη, κατάσταση, ιδιότητα, π.χ. *miseria*, *fortuna*,
- **συγκεκριμένα (concreta)**, που σημαίνουν ένα μόνο, συγκεκριμένο ζώο, πρόσωπο ή πράγμα, π.χ. *poeta*, *terra*, *Ovidius*.

Επίσης, τα ουσιαστικά διαιρούνται και σε:

- **προσηγορικά (appellativa)**, που σημαίνουν ένα σύνολο ομοειδών προσώπων, ζώων ή πραγμάτων, π.χ. *poeta*, *epistula*, και
- **κύρια (propria)**, που σημαίνουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, π.χ. *Ovidius*, *Roma*.

Γένος ουσιαστικών

Υπάρχουν τρία γένη, αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Είναι πάντα:

- **Αρσενικά** όσα δηλώνουν **όντα αρσενικού φυσικού γένους**, π.χ. *Cicero, vir* (= άντρας), και τα **ονόματα ποταμών, ανέμων, μηνών**, π.χ. *Tiberis* (= ο ποταμός Τίβερης), *Sequana* (= ο ποταμός Σηκουάνας), *Aprilis* (= ο μήνας Απρίλιος).

3. Το **-** είναι το σύμβολο του μακρού φωνήεντος ή της μακράς διφθόγγου, ενώ το **˘** είναι το σύμβολο του βραχέος φωνήεντος.

- **Θηλυκά** όσα δηλώνουν **όντα θηλυκού φυσικού γένους**, π.χ. mater (= μητέρα), uxor (= η σύζυγος), και τα **ονόματα δένδρων**, π.χ. ficus (= συκιά / σύκο).
- **Ουδέτερα** όλα τα **άκλιτα ουσιαστικά** καθώς και κάθε λέξη (π.χ. απαρέμφατο, δευτερεύουσα πρόταση) που επέχει θέση ουσιαστικού, π.χ. errare humanum est (= το σφάλειν είναι ανθρώπινο) – πρβλ. στα αρχαία *Τὸ φυλάξει τάχαθ' αὐτὸ χαλεπώτερον τοῦ κτήσασθαι ἐστι*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα **περιληπτικά ουσιαστικά** ακολουθούν το γραμματικό γένος όπως αυτό ορίζεται από την κλίση και την κατάληξή τους, π.χ. legio θηλ. γένους (= η λεγεώνα και οι στρατιώτες της λεγεώνας).

Αριθμοί

Η λατινική γλώσσα έχει ενικό και πληθυντικό αριθμό, όπως η νέα ελληνική.

Δεν έχουν πληθυντικό αριθμό:

- **τα κύρια ονόματα**, π.χ. Sulla -ae (= ο Σύλλας), **εκτός** αν το όνομα δείχνει άτομα της ίδιας οικογένειας ή πατριάς, π.χ. Scipiones (= οι Σκιπίωνες, οι ανήκοντες στην οικογένεια των Σκιπίωνων) ή άτομα που παραβάλλονται προς κάποιον αντιπροσωπευτικό τύπο, π.χ. Cicerones (= Κικέρωνες, δηλαδή ρήτορες σαν τον Κικέρωνα) – πρβλ. στην αρχαία ελληνική *Δημοσθέναι* (= ρήτορες σαν το Δημοσθένη) και στη νέα ελληνική «Δεν υπάρχουν στην εποχή μας *Βενιζέλοι*» (= πολιτικοί σαν το Βενιζέλο).
- **τα ουσιαστικά που δηλώνουν ύλη**, π.χ. aes (= χαλκός). Στον πληθυντικό τα ονόματα αυτά δηλώνουν συνήθως τα αντικείμενα που είναι κατασκευασμένα από τη συγκεκριμένη ύλη, π.χ. aera (= χάλκινα αντικείμενα, σκεύη).
- **τα αφηρημένα ουσιαστικά**, π.χ. iustitia (= δικαιοσύνη), inimicitia (= έχθρα). Ορισμένα αφηρημένα ουσιαστικά έχουν πληθυντικό με άλλη όμως έννοια, π.χ. inimicitiae (= αφορμές έχθρας).
- **τα ουσιαστικά που δηλώνουν φυσικά σώματα ή φαινόμενα**, π.χ. luna (= σελήνη), sol (= ήλιος), hiems (= χειμώνας).
- **τα περιληπτικά ουσιαστικά** (συνήθως), π.χ. pecunia (= χρήματα).

Πτώσεις

Η λατινική γλώσσα έχει έξι πτώσεις: *ονομαστική, γενική, δοτική, αιτιατική, κλητική και αφαιρετική*. Οι **πλάγιες πτώσεις** στα λατινικά είναι η *γενική, δοτική, αιτιατική και αφαιρετική*.

Κλίσεις

Η λατινική γλώσσα έχει **πέντε κλίσεις** ουσιαστικών.

Α΄ ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τα ουσιαστικά α΄ κλίσης είναι **θηλυκού** γένους σε **-a** (γεν. **-ae**), με εξαίρεση όσα δηλώνουν όντα αρσενικού φυσικού γένους, π.χ. terra -ae θηλ. (= η γη / χώρα), όμως nauta -ae αρσ. (= ο ναύτης).

ΠΤΩΣΗ (casus)	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ (numerus SINGULARIS)	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ (numerus PLURALIS)
ΟΝΟΜ. (NOMINATIVUS)	terra a	terra ae
ΓΕΝ. (GENETIVUS)	terra ae	terra rum
ΔΟΤ. (DATIVUS)	terra ae	terra is
ΑΙΤ. (ACCUSATIVUS)	terra m	terra s
ΚΛΗΤ. (VOCATIVUS)	terra a	terra ae
ΑΦΑΙΡ. (ABLATIVUS)	terra a	terra is

Παρατηρήσεις

- Ορισμένα ουσιαστικά της α' κλίσης έχουν μόνο πληθυντικό αριθμό, π.χ. divitiae -arum (= τα πλούτη), tenebrae -arum (= το σκότος).
- Τα ουσιαστικά **filia** (= κόρη) και **dea** (= θεά) σχηματίζουν δοτική και αφαιρετική πληθυντικού σε **-abus** (filiabus, deabus), όταν υπάρχει ανάγκη διάκρισης από τις όμοιες αντίστοιχες πτώσεις των αρσενικών δευτερόκλιτων ουσιαστικών filius (= γιος) και deus (= θεός).
- Τα πρωτόκλιτα κύρια ονόματα που προέρχονται από την ελληνική παρουσιάζουν κάποιους δευτέρους τύπους με ελληνικές καταλήξεις:

Παραδείγματα κλίσης ονομάτων με ελληνική προέλευση

ΟΝΟΜ.	<i>Aeneas</i>	Anchisa και <i>Anchises</i>
ΓΕΝ.	Aeneae	Anchisae
ΔΟΤ.	Aeneae	Anchisae
ΑΙΤ.	Aeneam και <i>Aenean</i>	Anchisam και <i>Anchisen</i>
ΚΛΗΤ.	<i>Aenea</i>	Anchisa και <i>Anchise</i>
ΑΦΑΙΡ.	Aenea	Anchisa και <i>Anchise</i>

Επίσης θηλυκά κύρια ονόματα με ελληνική προέλευση σε **-e**, π.χ. Cassiope, παρουσιάζουν κάποιους τύπους με ελληνικές καταλήξεις:

ΟΝΟΜ.	<i>Cassiope</i>
ΓΕΝ.	<i>Cassiope</i> s
ΔΟΤ.	Cassiope ae
ΑΙΤ.	<i>Cassiope</i> n
ΚΛΗΤ.	<i>Cassiope</i>
ΑΦΑΙΡ.	<i>Cassiope</i>

Β' ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τα ουσιαστικά β' κλίσης είναι **αρσενικού** γένους σε **-us** και **-er** (γεν. **-i**) και **ουδετέρου** γένους σε **-um** (γεν. **-i**). Θηλυκού γένους είναι:

- προσηγορικά ή κύρια ονόματα χωρών, πόλεων κ.λπ. που πήρε η λατινική γλώσσα από την ελληνική, π.χ. methodus -i (= μέθοδος), Aegyptus (= Αίγυπτος).
- ονόματα δέντρων, φυτών κ.λπ., π.χ. ficus -i (= συκιά, σύκο).

	αρσενικό	κύριο όνομα σε <i>-ius</i>	ουδέτερο
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜ.	domin us	Ovid ius	don um
ΓΕΝ.	domin i	Ovid ii και <i>Ovidi</i>	don i
ΔΟΤ.	domin o	Ovid io	don o
ΑΙΤ.	domin um	Ovid ium	don um
ΚΛΗΤ.	domin e	<i>Ovidi</i>	don um
ΑΦΑΙΡ.	domin o	Ovid io	don o
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜ.	domin i		dona a
ΓΕΝ.	domin orum		don orum
ΔΟΤ.	domin is		don is
ΑΙΤ.	domin os		dona a
ΚΛΗΤ.	domin i		dona a
ΑΦΑΙΡ.	domin is		don is

Παρατηρήσεις

1. Τα **κύρια** γνήσια λατινικά ονόματα σε **-ius** καθώς και το **filius** σχηματίζουν την **κλητική ενικού** σε **-i** και τη **γενική ενικού** σε **-ii** και **-i** (συναίρεση των δύο i). Τα ονόματα αυτά τονίζονται και μετά τη συναίρεση στην παραλήγουσα, π.χ. Onídii > Oníd*i*.
2. Τα δευτερόκλιτα κύρια ονόματα σε **-eus** που προέρχονται από την ελληνική (τριτόκλιτα σε -εύς) παρουσιάζουν κάποιους τύπους με ελληνικές καταλήξεις.

Παράδειγμα κλίσης ονόματος με ελληνική προέλευση

ΟΝΟΜ.	Perse us
ΓΕΝ.	Perse i και <i>Perseos</i>
ΔΟΤ.	Perse o
ΑΙΤ.	Perse um και <i>Persea</i>
ΚΛΗΤ.	<i>Perseu</i>
ΑΦΑΙΡ.	Perse o

ΕΠΙΘΕΤΑ

Δευτερόκλιτα επίθετα

Τα επίθετα στα λατινικά είναι –όπως και στα αρχαία ελληνικά– δευτερόκλιτα και τριτόκλιτα. Τα δευτερόκλιτα επίθετα είναι τριγενή και τρικατάληκτα και κλίνονται στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος κατά τη β' κλίση και στο θηλυκό γένος κατά την α' κλίση.

Παράδειγμα κλίσης δευτερόκλιτου επιθέτου

	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.	gelid us	gelid a	gelid um
GEN.	gelid i	gelid ae	gelid i
DOT.	gelid o	gelid ae	gelid o
AIT.	gelid um	gelid am	gelid um
ΚΛΗΤ.	gelid e	gelid a	gelid um
ΑΦΑΙΡ.	gelid o	gelid a	gelid o
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.	gelid i	gelid ae	gelid a
GEN.	gelid orum	gelid arum	gelid orum
DOT.	gelid is	gelid is	gelid is
AIT.	gelid os	gelid as	gelid a
ΚΛΗΤ.	gelid i	gelid ae	gelid a
ΑΦΑΙΡ.	gelid is	gelid is	gelid is

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Προσωπικές αντωνυμίες

Οι προσωπικές αντωνυμίες είναι στα λατινικά οι εξής: **ego** (εγώ, α' προσώπου), **tu** (εσύ, β' προσώπου), **sui** (του εαυτού του, γ' προσώπου). Η προσωπική αντωνυμία γ' προσώπου κλίνεται μόνο στις πλάγιες πτώσεις και χρησιμοποιείται όταν υπάρχει αυτοπάθεια, όταν δηλ. αναφέρεται στο υποκείμενο του ρήματος, π.χ. Miles gladio se vulnerat (= Ο στρατιώτης τραυματίζει τον εαυτό του / αυτοτραυματίζεται με το ξίφος). Αν δεν υπάρχει αυτοπάθεια χρησιμοποιούμε δεικτικές αντωνυμίες και συνήθως την ille, illa, illud.

	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.	ego	tu	–
GEN.	mei	tui	sui
DOT.	mihi	tibi	sibi
AIT.	me	te	se
ΚΛΗΤ.	–	–	–
ΑΦΑΙΡ.	(a) me	(a) te	(a) se
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.	nos	vos	–
GEN.	nostri / nostrum	vestri / vestrum	sui
DOT.	nobis	vobis	sibi
AIT.	nos	vos	se
ΚΛΗΤ.	–	–	–
ΑΦΑΙΡ.	(a) nobis	(a) vobis	(a) se

Παρατηρήσεις

1. Όπως οι περισσότερες αντωνυμίες έτσι και οι προσωπικές **δεν σχηματίζουν κλητική**.
2. Η γενική πληθυντικού **nostrum** και **vestrum** χρησιμοποιείται, όταν είναι **διαιρετική**, ενώ η γενική πληθυντικού **nostri** και **vestri** χρησιμοποιείται όταν είναι **αντικειμενική ή κτητική**.

Κτητικές αντωνυμίες για έναν κτήτορα

Οι κτητικές αντωνυμίες για **έναν κτήτορα** στα λατινικά είναι οι εξής:

- **meus -a -um** (δικός -ή -ό μου),
- **tuus -a -um** (δικός -ή -ό σου),
- **suus -a -um** (δικός -ή -ό του).

Οι αντωνυμίες αυτές κλίνονται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα. Η κτητική αντωνυμία γ' προσώπου χρησιμοποιείται μόνο **σε περίπτωση αυτοπάθειας**, π.χ. Aeneas amat patriam **suam** (= Ο Αινείας αγαπά τη δική του πατρίδα). Διαφορετικά χρησιμοποιούμε τη γενική δεικτικών αντωνυμιών.

α΄ πρόσωπο			
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.	me us	me a	me um
GEN.	me i	me ae	me i
ΔΟΤ.	me o	me ae	me o
ΑΙΤ.	me um	me am	me um
ΚΛΗΤ.	me us / mi	me a	me um
ΑΦΑΙΡ.	me o	me a	me o
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.	me i	me ae	me a
GEN.	me orum	me arum	me orum
ΔΟΤ.	me is	me is	me is
ΑΙΤ.	me os	me as	me a
ΚΛΗΤ.	me i	me ae	me a
ΑΦΑΙΡ.	me is	me is	me is

β' πρόσωπο				
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
ONOM.	tuus	tua	tuum	
GEN.	tui	tuae	tui	
DOT.	tuus	tuae	tuo	
AIT.	tuum	tuam	tuum	
ΚΛΗΤ.	–	–	–	
ΑΦΑΙΡ.	tuo	tua	tuo	

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜ.	tui	tuae	tua
ΓΕΝ.	tuorum	tuarum	tuorum
ΔΟΤ.	tuis	tuis	tuis
ΑΙΤ.	tuos	tuas	tua
ΚΛΗΤ.	–	–	–
ΑΦΑΙΡ.	tuis	tuis	tuis

γ' πρόσωπο			
ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜ.	suus	sua	sum
ΓΕΝ.	sui	suae	sui
ΔΟΤ.	suus	suae	suus
ΑΙΤ.	sum	sua	sum
ΚΛΗΤ.	–	–	–
ΑΦΑΙΡ.	suus	sua	suus
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜ.	sui	suae	sua
ΓΕΝ.	suorum	suarum	suorum
ΔΟΤ.	suis	suis	suis
ΑΙΤ.	suos	suas	sua
ΚΛΗΤ.	–	–	–
ΑΦΑΙΡ.	suis	suis	suis

Παρατήρηση

Οι κτητικές αντωνυμίες δεν σχηματίζουν ιδιαίτερο τύπο κλητικής με εξαίρεση τον τύπο του α' προσώπου. Ιδιαίτερα, η **κλητική ενικού** του **αρσενικού** είναι **mi** ή **meus**. Όταν όμως χρησιμοποιούμε τον τύπο **meus** για την κλητική ενικού, τότε το όνομα που συνοδεύει την αντωνυμία τίθεται σε πτώση ονομαστική, π.χ. *mi fili*, όμως *meus oculus* (και όχι *meus *ocule*).

Η δεικτική αντωνυμία *ille, illa, illud* (εκείνος, -η, -ο)

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ΟΝΟΜ.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
ΓΕΝ.		illius		illorum	illarum	illorum
ΔΟΤ.		illi			illis	
ΑΙΤ.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
ΚΛΗΤ.	–	–	–	–	–	–
ΑΦΑΙΡ.	illo	illa	illo		illis	

Παρατήρηση

Στον πληθυντικό αριθμό η αντωνυμία κλίνεται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα.

ΡΗΜΑΤΑ

Φωνές – Συζυγίες – Το ρήμα *sum*

- Στη λατινική γλώσσα υπάρχουν δύο φωνές: η **ενεργητική** (forma activa), όπου ανήκουν οι ρηματικοί τύποι που στην οριστική ενεστώτα στο α' πρόσωπο ενικού έχουν κατάληξη **-o**, και η **μέση** ή **παθητική** φωνή (forma passiva), όπου ανήκουν οι ρηματικοί τύποι που στην οριστική ενεστώτα στο α' πρόσωπο ενικού έχουν κατάληξη **-or**.
- Ανάλογα με το χαρακτήρα του θέματος τα ρήματα της λατινικής χωρίζονται σε τέσσερις συζυγίες. Από αυτές, η **1η συζυγία** περιλαμβάνει ρήματα με χαρακτήρα **a** και η **2η συζυγία** περιλαμβάνει ρήματα με χαρακτήρα **e**.
- Επίσης, στα λατινικά βοηθητικό ρήμα είναι το **sum** (= είμαι).

ΤΟ ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΡΗΜΑ SUM	1η ΣΥΖΥΓΙΑ	2η ΣΥΖΥΓΙΑ
Ενεστώτας (Praesens) – Οριστική (Indicativus)		
sum	amo	deleo
es	amas	deles
est	amat	delet
sumus	amamus	delémus
estis	amátis	delétis
sunt	amant	delent

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ I-III

ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Όπως και στα αρχαία ελληνικά, οι κύριοι όροι της πρότασης στα λατινικά είναι το **υποκείμενο**, το **ρήμα**, το **κατηγορούμενο** και το **αντικείμενο**. Έτσι, μια απλή πρόταση μπορεί να παρουσιάζει τις εξής μορφές:

1. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ + ΡΗΜΑ αμετάβατο, π.χ. Ovidius navigat (= Ο Οβίδιος ταξιδεύει).
2. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ + ΡΗΜΑ συνδετικό + ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ, π.χ. Ovidius est poeta (= Ο Οβίδιος είναι ποιητής).
3. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ + ΡΗΜΑ μεταβατικό + ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ, π.χ. Ovidius scriptitat epistulam (= Ο Οβίδιος γράφει επιστολή).
4. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ + ΡΗΜΑ μεταβατικό + ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ άμεσο + ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ έμμεσο, π.χ. Ovidius scriptitat epistulam amicae (= Ο Οβίδιος γράφει επιστολή στη φίλη του).

Το υποκείμενο

Το υποκείμενο του ρήματος βρίσκεται σε πτώση **ονομαστική**. Κατά κανόνα είναι ουσιαστικό ή αντωνυμία ή οποιαδήποτε άλλη λέξη μπορεί να λειτουργήσει ως ουσιαστικό.

Το κατηγορούμενο

Το κατηγορούμενο είναι η λέξη (συνήθως ουσιαστικό ή επίθετο) που αποδίδει μια ιδιότητα στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος μέσω ενός *συνδετικού ρήματος* (το συνηθέστερο είναι το *sum*). Το κατηγορούμενο σε μια απλή πρόταση συμφωνεί προς το υποκείμενο ή το αντικείμενο κατά την πτώση.

Οι προσδιορισμοί

Οι προσδιορισμοί είναι *ονοματικοί* ή *επιρρηματικοί*:

- Οι **ονοματικοί προσδιορισμοί** είναι **ομοιόπτωτοι** (*επιθετικός* και *κατηγορηματικός* προσδιορισμός / *παράθεση* και *επεξήγηση*) και **ετερόπτωτοι** (σε *γενική*, *δοτική*, *αιτιατική* και *αφαιρετική*).
- Οι **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** είναι τα **επιρρήματα**, οι **εμπρόθετοι προσδιορισμοί**, οι **πλάγιες πτώσεις** (ορισμένες φορές) καθώς και οι **επιρρηματικές μετοχές** και οι δευτερεύουσες **επιρρηματικές προτάσεις**.

ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΟΜΟΙΟΠΤΩΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

- Οι **επιθετικοί προσδιορισμοί** είναι συνήθως επίθετα που προσδίδουν μόνιμη ιδιότητα στο ουσιαστικό που συνοδεύουν, χάρη στην οποία διακρίνουμε το ουσιαστικό αυτό από άλλα ομοειδή, π.χ. *terra gelida* (= η *παγωμένη* γη) – πρβλ. στα νέα ελληνικά *Ηλθε στο γάμο με το μαύρο παλτό* (όχι το άσπρο, το γκρι κ.λπ.).
- Οι **κατηγορηματικοί προσδιορισμοί** είναι συνήθως επίθετα που προσδίδουν παροδική ιδιότητα στο ουσιαστικό που συνοδεύουν, π.χ. *Agria se dolori dedit et rediit siccis oculis* (= Η Αγρία παραδόθηκε στη λύπη της και επέστρεψε με *στεγνά* τα μάτια) – πρβλ. στα νέα ελληνικά *Ηλθε στο γάμο με μαύρο το παλτό* (εκείνη την ώρα ήταν μαύρο το παλτό, ίσως πολύ βρόμικο κ.λπ.). Κατηγορηματικοί προσδιορισμοί είναι, όπως και στα αρχαία ελληνικά, ορισμένα επίθετα όπως τα *unicus*, *solus*, καθώς και τα επίθετα *medius*, *extremus*, *summus* κ.λπ., που αναφέρονται όχι σε ολόκληρη την έκταση του ουσιαστικού αλλά σε κάποιο μέρος του, π.χ. *in summo monte* (= στην κορυφή του βουνού), *in media urbe* (= στο μέσο της πόλης) – πρβλ. στα αρχαία ελληνικά *ἐν μέσῃ πόλει*.
- Η **παράθεση** συνήθως είναι ουσιαστικό που προσδιορίζει κάποιο άλλο αποδίδοντας σε αυτό μια γνωστή ιδιότητα, προκειμένου να γίνει το περιεχόμενό του πιο ευκρινές. Η παράθεση είναι έννοια ευρύτερη, γενικότερη αυτής που προσδιορίζει, π.χ. *Ovidius poeta in terra pontica exulat* (= Ο Οβίδιος, ο *ποιητής*, είναι εξόριστος στη γη του Πόντου): η έννοια *poeta* περιλαμβάνει στο εύρος της δεκάδες άτομα, ανάμεσα στα οποία είναι και ο Οβίδιος.
- Η **επεξήγηση**, ουσιαστικό συνήθως, είναι πιο ειδική έννοια του όρου που προσδιορίζει και περιέχεται σε αυτόν, π.χ. *Magnus Romanus poeta, Ovidius, in terra Pontica exulat* (= Ο μεγάλος Ρωμαίος ποιητής, ο *Οβίδιος*...).

Η ΣΕΙΡΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ

Σε μια πρόταση:

- Το **υποκείμενο** τίθεται συνήθως στην **πρώτη θέση**, το **αντικείμενο** / το **κατηγο-**

ρούμενο / οι **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** τίθενται στη **δεύτερη θέση** και το **ρήμα** συνήθως τίθεται **στο τέλος** της πρότασης, π.χ. Ovidius poeta est. Ovidius epistulas Romam scriptitat.

- Οι **δεικτικές αντωνυμίες προηγούνται** της λέξεως που προσδιορίζουν, ενώ οι **κτητικές έπονται**, π.χ. Haec urbs Roma est (= Αυτή η πόλη είναι η Ρώμη), Ovidius pater meus est (= Ο Οβίδιος είναι πατέρας μου).
- Ο **ομοιόπτωτος προσδιορισμός προηγείται**, αν δείχνει μια στενή, μόνιμη σχέση με το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό, **ακολουθεί όμως**, αν δείχνει μια προσωρινή σχέση / ιδιότητα, π.χ. Rex Antiochus (= ο βασιλιάς Αντίοχος, ο τίτλος βασιλιάς αποτελεί ούτως ειπείν αναπόσπαστο μέρος της ουσίας του Αντιόχου), αλλά Q. Fabius consul (= ο Κόιντος Φάμπιος ύπατος, ο τίτλος του υπάτου στην περίπτωση αυτή είναι προσωρινός).

Αν θέλουμε να δώσουμε **έμφαση**, μπορούμε να αλλάξουμε τη θέση των λέξεων τοποθετώντας στην πρώτη ή στην τελευταία θέση τη λέξη που επιθυμούμε να τονίσουμε, π.χ. Ovidius epistulas Romam scriptitat (συνήθης σειρά), όμως Romam Ovidius epistulas scriptitat (τονίζεται το γεγονός ότι στέλνει τις επιστολές στη Ρώμη).

Η ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ ΠΤΩΣΗ

Στη λατινική η αφαιρετική πτώση χρησιμοποιείται όπως (συνήθως) η δοτική ή η γενική στην αρχαία ελληνική. Έτσι, ενώ στην αρχαία ελληνική χρησιμοποιούμε τη δοτική για να δηλώσουμε το **όργανο** / το **μέσο** / τον **τρόπο**, στη λατινική χρησιμοποιούμε την αφαιρετική, π.χ. Perseus **hasta** beluam delet.

Επίσης, η αφαιρετική πτώση χρησιμοποιείται συχνά για να δηλώσει την **αιτία**, π.χ. Cassiope, superba **forma** sua, cum Nymphis se comparat.

ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ

- Η πρόθεση **in** συντάσσεται με **αφαιρετική**, όταν δηλώνει **στάση σε τόπο** και με **αιτιατική**, όταν δηλώνει **κίνηση προς τόπο**, π.χ. In Africa sum (= Είμαι στην Αφρική), όμως Eo in Africam (= Πηγαίνω στην Αφρική).
- Η πρόθεση **de** συντάσσεται πάντα με **αφαιρετική** και η πρόθεση **contra** με **αιτιατική**, π.χ. In epistulis scribit de terra gelida (= Στις επιστολές του γράφει για την παγωμένη χώρα), Caesar contra Gallos pugnat (= Ο Καίσαρ μάχεται εναντίον των Γαλατών).
- Η πρόθεση **cum** συντάσσεται πάντα με **αφαιρετική** και δηλώνει **συννοδεία**, π.χ. Aeneas cum sociis in Italiam navigat (= Ο Αινείας πλέει προς την Ιταλία με τους συντρόφους του), εναντίωση, τρόπο κ.λπ.

Η ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΑ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ

Στα λατινικά δεν υπάρχει ιδιαίτερος τύπος αυτοπαθητικής αντωνυμίας, όπως στα αρχαία ελληνικά. Για να εκφράσουμε την αυτοπάθεια χρησιμοποιούμε την **αιτιατική της προσωπικής αντωνυμίας**, π.χ. Belua ad Andromedam **se** movet.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ*

Α. Να μεταφέρετε στον πληθυντικό αριθμό τις προτάσεις.

1. Incola valde gaudet.
2. Belua marina terrae nocet.
3. Incola hasta beluam marinam delet.
4. Non vides puellam?
5. Femina superba deo non placet.

Β. Να μεταφέρετε στον ενικό αριθμό τις προτάσεις.

1. Filias superbas habemus.
2. Dei beluas marinas ad oras urgent.
3. Beluae incolis nocent.
4. Graeci dolis beluas delent. (dolus -i = δόλος)

Γ. Να σημειώσετε σωστό ή λάθος για τον τρόπο εκφοράς του προσδιορισμού του μέσου. Σε περίπτωση λάθους να γράψετε το σωστό.

1. Perseus beluam marinam hastae delet.
2. Neptunus incolis Aethiopiae belua marina nocet.

Δ. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις / φράσεις του κειμένου με τον αντίστοιχο τύπο της αντωνυμίας *ille, illa, illud*.

Cepheus et Cassiope Andromedam filiam habent. Cassiope, superba forma sua, cum Nymphis se comparat. Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam, quae incolis nocet. Oraculum incolis respondet: «regia hostia deo placet!». Tum Cepheus Andromedam ad scopulum adligat; belua ad Andromedam se movet. Repente Perseus calceis pennatis advolat; puellam videt et stupet forma puellae. Perseus hasta beluam delet et Andromedam liberat. Cepheus, Cassiope et incolae Aethiopiae valde gaudent.

Ε. Να συμπληρώσετε τους πίνακες με τους τύπους που λείπουν:

1	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜ.	forma			
ΓΕΝ.				
ΔΟΤ.		Neptuno		
ΑΙΤ.				
ΚΛΗΤ.				
ΑΦΑΙΡ.				

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				
ONOM.				
GEN.				hastarum
ΔΟΤ.				
ΑΙΤ.				
ΚΛΗΤ.				
ΑΦΑΙΡ.			scopulis	

2	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ONOM.		Andromeda		
GEN.	Cephei / Cepheos			
ΔΟΤ.				
ΑΙΤ.			Cassiopen	
ΚΛΗΤ.				
ΑΦΑΙΡ.				

3	ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΕΣΤΩΤΑ			
ego = εγώ	habeo			
tu = συ				
ille = αυτός			adligat	
nos = εμείς		nocemus		
vos = εσείς				
illi = αυτοί				gaudent

ΣΤ. Να σημειώσετε × στο Σωστό ή στο Λάθος, αν θεωρείτε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη με βάση το κείμενο.

1. Cassiope, <i>suberba forma sua, cum Nymphis se comparat.</i>	Σωστό	Λάθος
α) Το <i>suberba</i> είναι αφαιρετική ενικού.		
β) Το <i>forma</i> είναι ονομαστική ενικού.		
γ) Το <i>sua</i> είναι αφαιρετική ενικού.		
δ) Το <i>Nymphis</i> είναι δοτική πληθυντικού.		
ε) Το <i>se</i> είναι αιτιατική ενικού.		
2. <i>Neptunus ... urget beluam marinam, quae incolis nocet.</i>	Σωστό	Λάθος
α) Το <i>quae</i> είναι δοτική ενικού.		
β) Το <i>incolis</i> είναι αφαιρετική πληθυντικού.		
3. <i>Oraculum incolis respondet: «regia hostia deo placet!».</i>	Σωστό	Λάθος
α) Το <i>incolis</i> είναι δοτική πληθυντικού.		
β) Το <i>regia</i> είναι ονομαστική ενικού.		
γ) Το <i>deo</i> είναι αφαιρετική ενικού.		

4. <i>Repente Perseus calceis pennatis advolat.</i>	Σωστό	Λάθος
α) Το <i>calceis</i> είναι αφαιρετική πληθυντικού.		
β) Το <i>repente</i> είναι σύνδεσμος χρονικός.		
γ) Το <i>advolat</i> είναι ρήμα 1ης συζυγίας.		

Z. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον ορθό τύπο των λέξεων ή φράσεων που βρίσκονται σε παρένθεση.

1. Andromeda filia (Cepheus) et (Cassiope) est.
2. Cassiope superba (filia sua) est.
3. Neptunus iratus urget (belua, πληθ.) ad (Aethiopia), quae (terra) nocent.
4. Oraculum respondet (Cepheus).
5. (Deus, πληθ.) regiae (hostia) placent.
6. Incolae (Aethiopia) Andromedam ad scopulum (adligo).
7. Beluae ad Andromedam se (moveo).
8. Beluas Perseus (hasta) delet et (puella) liberat.
9. Cepheus valde (gaudeo).

H. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στο σωστό χαρακτηρισμό από συντακτική άποψη της λέξης / φράσης με τα έντονα μαύρα γράμματα:

1. *Cepheus et Cassiope Andromedam **filiam** habent.* Η λέξη **filiam** είναι:
 - α. ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός στο Andromedam
 - β. αντικείμενο στο habent
 - γ. κατηγορούμενο του αντικειμένου
 - δ. κατηγορούμενο του habent
2. *Cassiope, superba **forma** sua...* Η λέξη **forma** είναι:
 - α. παράθεση στο Cassiope
 - β. επιθετικός προσδιορισμός στο superba
 - γ. αφαιρετική της αιτίας από το superba
 - δ. αφαιρετική της αιτίας από το Cassiope
3. *...quae **incolis** nocet.* Η λέξη **incolis** είναι:
 - α. δοτική αντιχαριστική
 - β. αντικείμενο του ρήματος σε πτώση αφαιρετική
 - γ. αντικείμενο του ρήματος σε πτώση δοτική

Θ. Να συμπληρώσετε τα κενά των ακόλουθων προτάσεων λαμβάνοντας υπόψη τη συντακτική λειτουργία των λέξεων στο κείμενο.

1. Το *deo* είναι του ρήματος.
2. Η λέξη *tum* είναι προσδιορισμός που δείχνει
3. Η φράση *ad scopulum* είναι επιρρηματικός προσδιορισμός που δείχνει

4. Η λέξη calceis είναι αφαιρετική του από το advolat.
 5. Στη φράση ...stupet forma puellae το forma είναι αφαιρετική της από το stupet.
 6. Η λέξη hasta είναι αφαιρετική του από το delet.
- I. Να βρείτε τις απρόθετες πλάγιες πτώσεις του κειμένου που χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί και να γράψετε τι ακριβώς δηλώνουν.**

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΥΣ*

- IA. Να κάνετε χρονική αντικατάσταση των ρημάτων:**
habent, comparat, urget, respondet, placet, movet, gaudet.
- IB. Να μετατρέψετε την πρόταση με τα έντονα μαύρα γράμματα σε μετοχική φράση και να την ενώσετε με την άλλη πρόταση, αφού κάνετε τις αναγκαίες μεταβολές.**
1. Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam, **quae incolis nocet**.
 2. Belua ad Andromedam, **quam Cepheus ad scopulum adligavit**, se movet.
 3. **Postquam puellam vidit**, stupet forma puellae.
- II. Να μετατρέψετε την πρόταση με τα έντονα μαύρα γράμματα σε αναφορική και να τη συνδέσετε με την άλλη πρόταση, αφού κάνετε τις αναγκαίες μεταβολές.**
1. Cepheus et Cassiope Andromedam filiam habent. **Cassiope, superba forma sua, cum Nymphis se comparat**.
 2. **Cepheus Andromedam ad scopulum adligat**; belua ad Andromedam se movet.
 3. Repente Perseus calceis pennatis advolat; **puellam videt et stupet forma puellae**.
 4. **Perseus hasta beluam delet** et Andromedam liberat.
- IA. Να μετατρέψετε το ρήμα placet σε απαρέμφατο και να το εξαρτήσετε από το respondet κάνοντας τις αναγκαίες μεταβολές.**
Oraculum incolis respondet: «regia hostia deo placet!».
- IE. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική.**
1. Neptunus iratus ad oram Aethiopiae urget beluam marinam, quae incolis nocet.
 2. Tum Cepheus Andromedam ad scopulum adligat.
 3. Perseus puellam videt.
 4. Perseus hasta beluam delet et Andromedam liberat.

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις για προχωρημένους βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.